

واقعیت تراریخته

منظر فقها

www.ketab.ir

نگارش:

حمید خیابانی

فهرست عناوین

۹.....	پیشگفتار
۱۱.....	مقدمه
۱۳.....	معنای لغوی تراریخته
۱۴.....	معنای اصطلاحی تراریخته
۱۵.....	بخش اول: کلیات
۱۶.....	گفتار اول: تغییر خلقت از منظر آیات قرآن
۱۶.....	الف) آیات موافق با جواز تصرف در طبیعت
۱۶.....	۱. آیات تسخیر
۱۹.....	۲. آیه نفی مثل برای خداوند
۲۰.....	۳. آیه تسخیر آهن
۲۱.....	۴. آیه خلقت استر
۲۲.....	ب) آیاتی که مخالف تغییر خلقت و تصرف در طبیعت هستند:
۲۲.....	۱. آیات ۱۱۹ سوره نساء و ۱۶۹ سوره بقره
۲۴.....	۲. آیات ۱۱۹ تا ۱۲۱ سوره نساء
۲۶.....	۳. آیه ۲ سوره عبس
۲۷.....	۴. آیه ۱۱۹ سوره نساء
۲۸.....	ج) ارزیابی آیات

- گفتار دوم: تغییر خلقت از منظر روایات ۳۶
۱. روایت‌های «کل شیء مطلق» ۳۶
۲. روایت‌های «کل شیء حلال» ۳۷
۳. روایات ذیل آیه ۱۱۹ سوره نساء ۳۷
۴. روایات ذیل آیات تسخیر ۳۹
- گفتار سوم: آمار کشورهای مصرف کننده تراریخته ۴۰
- گفتار چهارم: فواید و آسیب‌های محصولات تراریخته ۴۲
- فواید محصولات تراریخته ۴۲
۱. کمک به افزایش بهره‌وری تولید در راستای خودکفایی محصولات کشاورزی ۴۲
 ۲. استفاده از بحث بیوتکنولوژی در بخش پزشکی ۴۳
 ۳. کاهش مصرف آسم شیمیایی ۴۴
 ۴. کاهش مصرف آسم در برابر تش آب ۴۴
 ۵. سلامت و کیفیت محصولات تراریخته مورد تایید اداره غذا و داروی ایالات متحده ۴۵
 ۶. آمریکا و سازمان ایمنی غذایی اروپا ۴۵
 ۷. تولید محصول در زمین لم یزرع ۴۶
 ۸. آسیب‌های محصولات تراریخته ۴۶
 ۹. مصرف محصولات تراریخته باعث مقاومت در مقابل آنتی‌بیوتیک‌ها می‌شود ۴۶
 ۱۰. ناپایداری ژنتیکی در تراریخته می‌تواند موجب آثار ناخواسته و خطرناک باشد ۴۷
 ۱۱. ایجاد واکنش‌های حساسیت زا ۴۷
 ۱۲. سمی بودن محصولات تراریخته ۴۸
 ۱۳. ایجاد مشکل در فرایند زندگی مثل ناباروری، پیری زودرس، سقط جنین و ۴۹
 ۱۴. ایجاد تومور سرطانی ۵۰
 ۱۵. تاثیر بر زندگی حشرات و حیوانات ۵۱
 ۱۶. تاثیر مالی سلطه کشاورزی محصولات تراریخته بر تولید محصولات طبیعی ۵۱
 ۱۷. فاجعه انسانی ۵۱
 ۱۸. ارزیابی آسیب‌ها ۵۲

بخش دوم: حکم فقهی تولید و مصرف محصولات تراریخته ۵۷

فصل اول: حکم تولید محصولات تراریخته ۵۸

گفتار اول: قول به جواز تولید محصولات تراریخته ۵۸

گفتار دوم: ادله جواز تولید محصولات تراریخته ۶۰

۱. ادله تسخیر ۶۰

۲. قاعده تسلیط ۶۲

۳. اصل جواز تصرف در طبیعت است ۶۲

۴. حکم به برائت ۶۴

۵. اصل عقلایی جلب منفعت ۶۵

گفتار سوم: قول به عدم جواز تولید محصولات تراریخته ۶۶

گفتار چهارم: ادله عدم جواز تولید محصولات تراریخته ۶۹

۱. وجوب دفع ضرر محتمل (خطر، نفوس) ۶۹

۲. دستکاری در نظام احسن کار خلاف است ۷۲

۳. قاعده لاضرر ۷۷

۴. ادله ضمان ۷۹

۵. قاعده سد ذرایع ۸۱

کیفیت استدلال: ۸۲

۶. قاعده درء مفسد ۸۲

مفاد قاعده: ۸۳

گفتار پنجم: جمع بندی ۸۶

فصل دوم: حکم مصرف محصولات تراریخته ۸۹

گفتار اول: قول به جواز مصرف محصولات تراریخته ۸۹

گفتار دوم: ادله جواز مصرف محصولات تراریخته ۹۱

۱. قاعده تسلیط ۹۱

۲. قاعده حیازت و ادله آن ۹۳

۳. اصل اباحه ۹۳

- ۹۵..... ۴. قول اهل خبره.....
- ۹۷..... گفتار سوم: قول به عدم جواز مصرف محصولات تراریخته.....
- ۹۸..... گفتار چهارم: ادله عدم جواز مصرف محصولات تراریخته.....
- ۹۸..... ۱. قاعده لاضرر و لا ضرار فی الاسلام.....
- ۱۰۰..... ۲. ادله ضمان.....
- ۱۰۰..... ۳. قاعده دفع ضرر محتمل.....
- ۱۰۲..... ۴. قول اهل خبره.....
- ۱۰۴..... گفتار پنجم: جمع بندی.....
- ۱۰۶..... خاتمه.....
- ۱۰۶..... فتاوای مراجع شیعه در مورد محصولات تراریخته.....
- ۱۰۹..... نظر اهل سنت در مورد محصولات تراریخته.....
- ۱۱۰..... نظر سایر ادیان.....
- ۱۱۰..... الف) یهودیت.....
- ۱۱۲..... ب) مسیحیت.....
- ۱۱۴..... منابع و مأخذ.....

پیشگفتار

یکی از محصولاتی که وارد بازار جهانی و بازار مسلمین شده است محصولات تراریخته (دستکاری شده ژنتیک) است. در مورد این محصولات مقالات متعددی نوشته شده است، ولی در بعد فقهی مقالات انگشت شماری به رشته تحریر در آمده است، لذا حال که این محصولات وارد اقتصاد جامعه اسلامی شده است جای این سوال پیش می‌آید که چه رویکردی نظام فقهی به تولید و مصرف این محصولات دارد؟

آنچه در این پژوهش به آن پرداخته شده است بررسی تغییر خلقت از منظر آیات و روایات است. در واقع بررسی محصولات تراریخته در آئینه آیات و روایات است و در ادامه حکم فقهی تولید و مصرف محصولات تراریخته به همراه ادله آن مورد پژوهش قرار گرفته است و آنچه نگارنده در این پژوهش به آن دست پیدا کرده است این است که با توجه به اینکه تولید و مصرف این محصولات در طول بیست سال گذشته و عدم گزارش خطرات احتمالی در مطالعات تجربی و بر اساس قواعد متعدد فقهی و همچنین سود سرشار و فواید بسیار این محصولات، لذا تولید و مصرف این محصولات بلامانع است. ولی با توجه به اینکه کشورهای زیادی از کشت این محصولات جلوگیری می‌کنند، محل احتیاط است تازمانی که به صورت دقیق تمام ابعاد این مسئله روشن نشده است، این محصولات به عنوان قوت غالب مردم قرار نگیرد تا سلامت جامعه تضمین شده و از بروز ضررهای محتمل جلوگیری شود.

مقدمه

یکی از مباحث پر اهمیت در مسائل فقهی مباحث فقه‌های جدید است و اهمیت این مباحث به قدری است که مراجع معظم تقلید به جایگاه خاص آن اشاره کرده‌اند. منظور از فقه‌های جدید، موضوعات جدید فقهی است و الا شاکله فقه همان است که مسائل را از منابع آله، سنت، عقل و اجماع استخراج می‌کند و بسیاری از این موضوعات جدید از مسائل مستحدثه مورد ابتلای بشر است و پر کاربرد در امر معاش و اداره زندگی است.

یکی از این مسائل مستحدثه که در زمان کنونی بسیار جنجال برانگیز شده است و بین متخصصین مطرح است و جنبه سیاسی هم پیدا کرده است و موافقان و مخالفان زیادی دارد بحث "فقه اصلاح ژنتیک است" که از آن تعبیر به "تراریخته" می‌شود. مهندسی ژنتیک و محصولات تراریخته، علاوه بر آنکه مسئله‌ای مهم در دانش فناوری زیستی به شمار می‌رود، خود پرونده‌ای نو در دانش فقه است. برخی ورود این محصولات را به بازار مصرف پیشرفت و توسعه‌ی علمی قلمداد می‌کنند و برخی پس

رفت علم قلمداد می‌کنند. یکی از مسائل مهمی که اظهار نظر در مورد مهندسی ژنتیک و محصولات تراریخته را مشکل کرده است بحث ورود انگیزه‌های سیاسی و اقتصادی در این حوزه می‌باشد زیرا عده‌ای این محصولات را تولید شده از طرف صهیونیسم جهانی برای عقیم شدن نسل‌ها می‌دانند و برخی این فناوری را اوج پیشرفت دانش بشری در قرن حاضر می‌دانند.

مسئله پژوهشی در این نوشتار، عبارت است از حکم‌شناسی مهندسی ژنتیک و محصولات تراریخته در فقه امامیه؛ ولی از آنجا که این موضوع با عنوان خاص مورد اسناد شرعی وجود ندارد، باید کشف آن را در اسناد عام شرعی، که ناظر به کسب و حواص و عدم جواز تولید و مصرف محصولات تراریخته است، پیگیری کرد؛ از این رو پژوهش حاضر، به صورت دقیق تر عبارت است از اینکه تولید و مصرف محصولات تراریخته بر اساس اسناد عام شرعی در فقه امامیه چه حکمی دارد؟

محصولات تراریخته که بخش قابل توجهی از کشت در کشورهای بزرگ دنیا را به خود اختصاص داده است، نیاز به بررسی‌های دقیق دارد تا در صورت مفید بودن، زمینه گسترش آن‌ها بیشتر گردد. لذا بحث جنجالی مصرف محصولات تراریخته در دنیا دارای موافقان و مخالفان زیادی است که برای این محصولات هم فوائد زیادی ذکر کرده‌اند و هم مضرات فراوان؛ ولی تا کنون شواهد مستندی در دست نیست که بشر را از خوردن این محصولات منع کند، بهمین خاطر مطلب یاد شده بزرگترین استدلال

موافقان محصولات تراریخته می‌باشد ولی مخالفان این محصولات این را نا کافی دانسته، و تحقیقات صورت گرفته را آنقدر طولانی نمی‌دانند که سلامت این محصولات را تضمین کند و تاثیرات این محصولات را در دراز مدت بر روی سلامت انسان‌ها روشن گرداند.

تحقیق حاضر این امر مهم را که وارد بازار مسلمین شده است، مورد بررسی قرار داده، که امید است رساله حاضر گوشه‌ای از ابعاد و ابهامات این محصولات را برطرف سازد و جرقه‌ای باشد برای روی آوردن محققان حوزوی به پژوهش در ارتباط با این محصولات، که خود باعث گسترش ابعاد علمی و فقهی آن می‌شود.

این پژوهش که در مورد تولید مصرف محصولات تراریخته صورت گرفته است نظر موافقان و مخالفان محصولات تراریخته را ذکر کرده است و در ادامه دلایلی که می‌توان در فقه برای تولید و مصرف این محصولات را بر شمرد به صورت علمی بیان کرده است. و در پایان امید است که این تحقیق گره کوچکی از مباحث علمی این محصولات را باز کرده و مفید اثر باشد.

معنای لغوی تراریخته

تراریخته (transgenesis) که از دو واژه trans و genesis گرفته شده. ترنسفورمیشن یعنی تغییر شکل و جنسیس هم یعنی اصل و ریشه چیزی. پس transgenesis یعنی تغییر دادن ژن اولیه و اصلی جاندار.

محصولات تراریخته برای این تراریزی می‌شوند که در برابر تهدیدها، آفت‌ها یا بیماری‌ها مقاوم باشند. مثلاً محصول گندم، نیشکر، ذرت و... را طوری با مهندسی ژنتیک تغییر می‌دهند که آفات در آن‌ها تاثیری نداشته باشد. که در این صورت محصولات با کیفیت تری تولید می‌شود.^۱

معنای اصطلاحی تراریخته

محصولات تراریخته به زبان ساده یعنی دستکاری ژنتیکی محصولات یا جانوران. یعنی یک یا چند ژن را به محصولات یا جانوران اضافه کنیم یا از آن‌ها کم کنیم تا بسبب این کار ویژگی‌های آن محصول یا جانور را تغییر دهیم. مثلاً میوه‌ای که میوه سیب، چهار ویتامین بیشتر داشته باشد یا تولید پروتئین در موز کند خود کند.^۲

۱. سایت علم فردا: www.elmefarda.com.

۲. همان